

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто сутність, види та особливості реалізації соціальної політики за нинішніх умов. Проаналізовано сучасний стан та проблеми соціального і демографічного розвитку Карпатського регіону України і Івано-Франківської області, зокрема. Наведено основні стратегічні цілі соціальної політики.

Ключові слова: соціальна політика, регіональна соціальна стратегія, індекс людського розвитку, соціальна сфера, соціальна інфраструктура.

I. Вступ. Економічна політика України і за нинішніх кризових явищ спрямовується певною мірою на соціальний розвиток економіки країни та її регіонів. Одна з головних ознак цивілізованого суспільства – це соціальна спрямованість економіки.

У Конституції України (стаття 1 та 3) Україна визначається як соціальна держава. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю. Та на жаль, тривалий час соціальну сферу розглядали, як вторинну, яка обтяжує економіку.

В свою чергу, це породило гостре взаємне протистояння між економічними та соціальними процесами. Соціальні заходи держави передбачають конкретні заходи уряду в політиці охорони здоров'я, освіти та навчання; програми в сфері зайнятості та по подоланню безробіття; чіткий розподіл державних видатків; створення системи соціальних гарантій, чіткий розподіл пільг, компенсацій та максимального обмеження привілеїв, впливає на всі макро- та мікроекономічні показники і забезпечує належний життєвий рівень населення.

II. Постановка завдання. Соціальні стандарти мають відповідати потребам гідного життя людини та гарантуватися державою для кожного громадянина незалежно від місця його проживання.

Так, значна увага нині приділяється визначенню головної місії та основних завдань органів місцевого самоврядування, їх виконавчих органів, механізмів організації їх діяльнос-

ті. У цьому контексті найважливіше завдання місцевої влади полягає в забезпеченні поступової переорієнтації роботи з виконання суто управлінських, контрольних та розподільних функцій на організацію ефективної системи надання соціальних послуг населенню. При такому підході діяльність структурних підрозділів місцевого самоврядування спрямовується передусім не тільки на визначення та задоволення основних потреб населення, але й на пошук альтернативних джерел їх фінансування. Для цього органам місцевого самоврядування необхідно організувати конструктивний діалог стосовно співпраці з усіма секторами, що забезпечують соціально-економічну життєдіяльність територіальної громади, в тому числі з організаціями, які займають визначне місце на ринку суспільних послуг (наприклад, великі автотранспортні підприємства, мережа освітніх та медичних закладів, установи побутового обслуговування населення та інш.). Запровадження партнерських відносин саме з громадськими організаціями вказує на рівень розвитку демократії, на активність населення в суспільному житті. Крім того, необхідно зазначити, що місцеві органи влади та громадські організації повинні доповнювати одне одного у вирішенні соціальних проблем населення, особливо тих хто відноситься до пільгової категорії.

III. Результати дослідження. Соціальна політика – це різновид політики держави, що покликаний регулювати соціальні відносини, соціальний розвиток та соціальні перспективи. Соціальна політика України повинна здійснюватися з урахуванням умов функціонування трансформації економіки, а також посткризового періоду та періоду сталого розвитку. Її мета – гарантувати соціальну безпеку країни і формувати пріоритетні напрямки, враховуючи всі загрози та їх попередження, національної безпеки у соціальній сфері. Регіональна стратегія України нині спрямована на подолання відмінностей між регіонами за рівнем життя, умов економічного, соціального і демографічного розвитку. Починаючи з середини 90-х років, відсутність активної державної регіональної політики спричинила диференціацію регіонів за рівнем конкурентоспромож-

ності та якості життя суспільства. Відбулося порушення ефективної взаємодії по вертикалі «центр-регіон». Існує ще багато інших причин, зокрема, зміна структури і спеціалізації економіки регіону, зміна власника, соціально несправедливі умови приватизації державної та комунальної власності. Негативно також вплинуло зменшення державних інвестувань в охорону здоров'я, освіту та науку. Ці та багато інших причин породили соціальну нерівність регіонів України.

Регіоналізм – це різні форми соціально-культурної, політичної самоідентифікації, що притаманні країні в якій загострюються регіональні, економічні, соціальні та демографічні проблеми. Також відбувається актуалізація суперечності між територіями і центром, або окремими територіями.

Відсутність чіткої орієнтації у стратегічній спрямованості соціальної політики перешкоджає її визначенню. Соціальну політику України не можна віднести ні до ліберальної ні до патерналістської моделі. Більш спрощений варіант соціальної політики лібералізму є модель державної політики соціального забезпечення де держава зобов'язана надати мінімальний рівень соціальних гарантій: мінімальні кошти для існування мають співвідноситися з мінімальними потребами. Механізм забезпечення цієї політики базується на поєднанні заходів соціального страхування і державної підтримки.

Показником міжнародних соціальних стандартів рівня життя населення та демократії країни є індекс людського розвитку, який охоплює:

1. тривалість життя – від 25 до 85 років;
2. реальний ВВП на душу населення – від 200 до 40000 доларів США;
3. освіченість населення – 100%;
4. середня тривалість навчання – 15 років.

Крім того розроблена і обґрунтована узагальнена система показників, що характеризує кількісні та якісні характеристики соціально-економічної диференціації соціального розвитку що включає:

- 1) коефіцієнт диференціації індексу здоров'я, що показує на скільки стан здоров'я в одній країні, регіоні кращий ніж в іншому;
- 2) коефіцієнт диференціації індексу освіти;
- 3) коефіцієнт диференціації індексу доходу;
- 4) коефіцієнт диференціації індексу смертності;
- 5) коефіцієнт диференціації рівня професійної освіти.

У 2010 році індикатори, які вимірюють індекси людського розвитку було розширено, а сам індекс піддався істотному коригуванню.

Загальний індекс людського життя для України за 2013 рік становить 0,734, що лише на 4% вище ніж Україна мала у 1990 році. При цьому валовий національний дохід на душу населення за цей самий час зменшився на 24,2%. Крім того від 1990 до 2013 років тривалість життя в Україні зменшилася на 0,8 року, а середня тривалість навчання зросла на 3,9 року.

До першої п'ятірки індексу входять: Норвегія, Австралія, Швейцарія, Нідерланди та США. Найвищу позицію із колишніх радянських республік мають Естонія (33), Литва (35) та Латвія (48). Білорусь займає 53-є місце, а Росія – 57. У 2014 році Україна за індексом людського розвитку посіла 83 місце з 187 країн.

У розвинутих країнах, де індекс економічної свободи високий, малий і середній бізнес забезпечує 30-40% виробництва ВВП: у Польщі, Угорщині, Чехії-50% ВВП, у Росії-20% ВВП; в Україні-менш ніж 10% ВВП. Відсутність розвитку малого та середнього бізнесу зумовлюється надмірним контролем держави, непрозорим та нестабільним законодавством, незабезпеченням належного моніторингу за діяльністю органів влади зі сторони суспільства.

Карпатський економічний район охоплює західні області України: Львівську, Івано-Франківську, Закарпатську і Чернівецьку. Він межує на півночі з Волинським, а на сході – з Подільським економічним районом. З півдня заходу проходять державні кордони України з Молдовою, Румунією, Угорщиною, Словаччиною, Польщею. Це сприяє налагодженню відносин з країнами Західної Європи, розвитку експортних галузей. Позитивно на розвитку регіону позначається густа мережа транзитних залізничних автомобільних і трубопровідних шляхів. Район належить до густозаселених регіонів країни (107 осіб/км²). Складний історичний розвиток, різноманітні природні умови зумовили етнічну строкатість населення та неоднорідність його розселення. Характерною є і велика скупченість сільських та міських населених пунктів. Густота сільського населення тут найвища в Україні. Рівень урбанізації невисокий (46%). Налічується 165 міських поселень серед яких переважно малі. Найбільшим містом регіону, вплив якого поширюється й поза його межі є Львів (743 тис.

жителів). Великими містами і центрами промисловості та обслуговування виступають Івано-Франківськ, Ужгород, Чернівці, Дрогобич, Коломия, Мукачево, Стрий, Калуш та інш. Останніми роками спостерігається скорочення кількості населення, що пов'язано переважно з демографічним процесом. Хоча показники смертності у районі дещо нижчі, ніж в середньому по Україні, а показники народжуваності вищі, природний приріст від'ємний. З демографічними процесами пов'язана і більш сприятлива порівняно з іншими регіонами України вікова структура населення. Тут низька частка осіб старших вікових груп (20%) та найвища в Україні молодших (23,%).

Економічно активне населення регіону налічує 2,8 млн. осіб, а рівень зайнятості – 59%. Значний надлишок трудових ресурсів і високий рівень безробіття (10%) пов'язані з недостатнім промисловим розвитком території та скороченням виробництва на наявних підприємствах, що зумовлює масові інтенсивні закордонні трудові поїздки.

Якщо розглядати соціальну сферу в регіоні, то провідними в ній є освітній і транспортний комплекси. Розвитком освіти і науки виділяються Львів та Івано-Франківськ. Львів виступає як регіональний науковий центр, що за науковим потенціалом поступається тільки Києву і Харкову.

Таблиця 1

Динаміка середньомісячної заробітної плати в Івано-Франківській області за видами економічної діяльності у 2010-2014 рр.

	2010	2011	2012	2013	2014
Усього	1927	2213	2539	2679	2875
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	1532	2010	2291	2560	2964
Промисловість	2228	2640	2946	3171	3620
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3623	4036	4748	5020	6228
Переробна промисловість	1686	2139	2379	2502	2925
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	2750	3248	3679	3911	4241
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1942	2126	2032	2296	2570
Будівництво	1205	1749	1656	1831	2110
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1459	1676	1875	1979	2122
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2372	2768	3054	3228	3404
Тимчасове розміщення й організація харчування	1176	1469	1852	2076	2193
Інформація та телекомунікації	2180	2327	2355	2433	2526
Фінансова та страхова діяльність	3345	3633	3769	3976	4325
Операції з нерухомим майном	1368	1276	1460	1715	1462
Професійна, наукова та технічна діяльність	2356	2837	2856	2924	3473
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1347	1722	1747	1923	2090
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	2633	2783	3098	3318	3364
Освіта	1842	2033	2468	2577	2657
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1534	1682	2075	2193	2302
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1638	1816	2276	2363	2491

Карпатські ландшафти, цілюще повітря, лікувальні води та грязі створюють сприятливі умови для розвитку в регіоні рекреації, насамперед санаторно-курортного господарства. Тут існує значна мережа санаторіїв – 112, спортивних баз, особливо із зимових видів спорту. Підсилюють рекреаційну привабливість регіону добре збережені пам'ятки історії українського та сусідніх народів, етнографічні особливості гуцулів, лемків, бойків. У майбутньому господарський розвиток Карпатського регіону повинен відбуватися у напрямку формування туристичного та лікувально-оздоровчого комплексу державного і міжнародного значення.

Провідним видом транспорту району є залізничний. Густота залізниць тут найвища в Україні. Найбільші залізничні вузли – Львів, Мукачеве, Красне, Стрий, Івано-Франківськ. Район має також густу мережу автомобільних шляхів, багато з яких пов'язують Україну з європейськими державами. Їх щільність за винятком Закарпатської області, значно вища за середні показники по Україні. Через його територію проходять найбільші транзитні газопроводи, нафтопровід «Дружба», етиленопровід з Калуша в Угорщину. Густа також мережа внутрішніх трубопроводів.

Пріоритетами розвитку регіону є:

1. Структурна перебудова господарств на користь науко та праце містких виробництв, зокрема точне і транспортне машинобудування, легка та харчова промисловості, лісове господарство;
2. Екологізація господарства, в тому числі раціоналізація природокористування;
3. Розвиток оздоровчо-туристичного комплексу на основі потужних місцевих рекреаційних ресурсів;
4. Активізація соціально-економічного розвитку малих міських поселень;
5. Розширення прикордонного співробітництва із країнами-сусідами.

У сучасних умовах дійсне багатство країни визначається станом соціально-культурної сфери, яка забезпечує розвиток людини. А тому в структурі національного багатства все більшого значення набувають інвестиції в людину, що передбачають витрати на освіту і професійне навчання, охорону здоров'я і підтримку трудової та соціальної активності людей, а також інші соціальні витрати, що покликані в кінцевому результаті формувати так зване « здоров'я нації ». А це означає здоров'я

фізіологічне, здоров'я економічне, здоров'я моральне.

Стосовно демографічної характеристики то за даними Всеукраїнського перепису населення станом на 5 грудня 2001 року в Івано-Франківській області нараховувалось 1409,7 тис. осіб. За останні 12 років населення області скоротилося на 27,6 тис. осіб або майже на 2 %. На початок 2014 року в області проживало 1382,1 тис. осіб, що становило 3% від загальної чисельності населення України, в тому числі: у міських поселеннях 600,8 тис., у сільській місцевості 781,3 тис. осіб. На кожний квадратний кілометр території припадало 99 осіб. За кількістю жителів область посідала 13 місце серед регіонів України, за щільністю – 7-е.

За народжуваністю область разом із Закарпатською, Волинською, Рівненською та Чернівецькою областями входять в п'ятірку регіонів з найвищим рівнем народжуваності. За 2013 рік кількість жителів області збільшилася на 308 осіб, або на 0,02%, у тому числі міського – на 1204 особи, або 0,2%. Водночас, чисельність сільського населення скоротилася на 896 осіб (0,1%). Середня тривалість життя у 2012 році складала 68,52 роки для чоловіків та 78,05 – для жінок.

Статеву структуру населення області характеризується перевагою жінок у загальній чисельності. На 1 січня 2014 року кількість жінок становила 727,8 тис. (52,8%), чоловіків – 651,6 тис. (47,2%). Це співвідношення змінюється в залежності від віку населення. В області сформована структура населення, для якої характерна достатньо висока питома вага осіб старших вікових груп і значно менша – дітей. Частка осіб у віці 60 років і старше складає 18,9%.

У 2013 році населення області скоротилося на 0,3 тис. осіб. Зменшення чисельності населення відбувається за рахунок природного скорочення. Починаючи з 1997 року природний рух населення області характеризується перевищенням смертності над народжуваністю. За останні шістьнадцять років природне скорочення коливалося від 0,4 тис. осіб у 1997 році до свого максимального значення 4,5 тис. осіб у 2003 році, протягом наступних восьми років поступово зменшилось і в 2012 році було зафіксовано природній приріст в кількості 0,3 тис. осіб. Однак, у 2013 році природній приріст знову змінився на природне скорочення, яке склало 642 особи або 12,6 особи на 1000 наявного населення. Основними причинами смертності населення залишаються: хвороби систе-

ми кровообігу, новоутворень, зовнішні причини. Серед померлих від зовнішніх причин 26% загинуло від навмисних самоушкоджень, 13% від нещасних випадків, пов'язаних з транспортом, 13,9% від випадкових отруєнь речовинами (у т.ч 4,2%-випадкові отруєння та дія алкоголю).

Міграційний рух населення є одним з основних чинників як кількісних, так і соціально-демографічних характеристик населення. Пік міграційного відтоку з області припав на 1995-2001 рр. коли він становив 80% загального скорочення населення. Надалі спостерігалось поступове зменшення міграційного процесу і у 2010 було зафіксовано найменший міграційний приріст населення.

Протягом 2013 року в області всіма міграційними потоками було охоплено 23,3 тис. осіб, з них 46,3% мали міграційні зв'язки з іншими областями України, 44,7% мігрантів переміщувались між населеними пунктами в межах області, 9%- мігрували в іншу країну.

У 2013 році до області прибуло 17,3 тис. осіб, вибуло- 16,4 тис. міграційний приріст склав 0,9 тис. осіб. При цьому у міських поселеннях за рахунок міграції чисельність населення збільшилась на 0,7 тис. осіб, а у сільській місцевості на 0,2 тис. осіб.

Аналіз захворюваності населення області за останні 10 років показує, що в цілому по області показник є значно вищим ніж по Україні, крім того, зберігається тенденція до його росту (темпи росту за 2003-2013 рр складає 10,6%), що корелюється з ростом захворюваності по державі.

Деяко інша ситуація по класу серцево-судинних захворювань. Рівень захворюваності в області впродовж 10 років є нижчим ніж по Україні на 8-10 %, проте тенденція до росту темпів в області складає 31,7% (Україна 27,1%).

Смертність населення області за останні 10 років має тенденцію до зниження (-5,6%), і що головне, вона є значно нижчою від показників по державі (на 12-15%). Смертність населення від хвороб системи кровообігу в області коливається від 779,2 (2004) до 895,3 (2013), проте ці показники є нижчими ніж по Україні. Разом з тим, в області намітилася тенденція до росту смертності (+12,1%). За останні 5-6 років в Україні спостерігається чітка тенденція до зниження смертності від хвороб системи кровообігу (4,2% у 2013 році відповідно до 2003 року).

На кінець 2013 року в області діяли 72 лікарняні заклади на 11136 ліжок (в т.ч. 2 заклади державної форми власності підпорядковані МОЗ України на 100 ліжок), 150 амбулаторно-поліклінічних закладів з плановою потужністю 26 тис. відвідувачів в зміну та 537 фельдшерсько-акушерських пунктів.

Мережа медичних закладів протягом 10 років зазнала певних змін: кількість амбулаторно-поліклінічних закладів збільшилася у порівнянні з 2003 років на 18 (13,6%), фельдшерсько-акушерських пунктів – зменшилась на 18 (3,2%), кількість лікарняних закладів зменшилась внаслідок реорганізації на 5 закладів.

Медичну допомогу населенню області надають 7595 лікарів, або на 1,3 тис (21,1%) більше ніж у 2003 році, та 14563 середнього медичного персоналу, або на 177 (1,2%) більше відповідно. Забезпеченість лікарями становить 55,1 особа на 10 тис. населення, середнім медичним персоналом – 105,6. В середньому по Україні ці показники становили у 2012 році 41,6 та 104,6 осіб на 10 тис. населення. Високі показники та ріст забезпеченості лікарнями в області пояснюються значним збільшенням прийому до медичних вузів та відповідно числом лікарів-інтернів.

IV. Висновки. Ситуація яка склалася у соціальній сфері не дозволяє відкладати її реформування на пізніші терміни. З огляду на це виникла необхідність переосмислити орієнтири формування соціально-економічної політики. Вона має спрямовуватися на органічне поєднання політики фінансової стабілізації та економічного зростання з активною соціальною політикою. Нині основними стратегічними цілями соціальної політики на державному рівні є:

1) спрямування розвитку України як суверенної, демократичної, соціальної держави, забезпечення конституційних прав і гарантій населення;

2) визначення та здійснення заходів національної безпеки держави у соціальній сфері, підвищення якості правових норм, забезпечення збалансованості законодавчих норм та реальних можливостей їх виконання;

3) забезпечення стабілізації гідного рівня життя населення, органічного поєднання політики фінансової стабілізації та економічного зростання з соціальною політикою;

4) орієнтація соціальної політики на економічно активне населення, збереження і відтворення трудового потенціалу, утвердження

необхідної мотивації продуктивної праці, запобігання масовому безробіттю, проведення політики заохочення ефективного платоспроможного попиту населення;

5) розробка державної стратегії формування середнього класу, механізму дотримання пропозицій співвідношення між рівнями доходів різних верств населення;

6) здійснення реформ у найважливіших напрямках соціальної політики: трудових відносинах та оплаті праці, рівня життя, зайнятості та соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я, культури і спорту, відпочинку і туризму;

7) вплив на демографічну ситуацію в напрямі підвищення народжуваності та зниження смертності населення, особливо дитячої, підвищення тривалості життя;

8) розробка і реалізація нової стратегії міграційної політики в сфері зовнішньої та внутрішньої міграції;

9) поетапне забезпечення соціальної спрямованості економіки в національних та регіональних економічних програмах, координація діяльності органів виконавчої влади, щодо

здійснення державних та регіональних соціальних програм.

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), – 1996. – № 30. – С. 141.

2. Гець В. М. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку. – К., 2003. – 438 с.

3. Романюк М. Д. Соціальна політика України: сучасна стратегія, регіональні пріоритети // Вісник Прикарпатського університету. Економіка – Івано-Франківськ: Плай, 2011. – Вип. 8. – С. 3-10.

4. Стратегія демографічного розвитку на 2006-2015 роки: Проект/ Від. за вип. І. М. Новак – К. КНЕУ, 2005. – 20 с.

5. Населення Івано-Франківської області / За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року / Статистичний довідник. – Івано-Франківськ, 2003.

6. Сайт Головного управління статистики Івано-Франківської області.

Essence, types and especially the implementation of social policy under current conditions. The current state and problems of social development in the Carpathian region of Ukraine in Ivano-Frankivsk region in particular.

Key words: social policy, regional social strategy, the index of human development, social sphere, social infrastructure.

УДК 339.9

Дерід І. О.

МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС ЯК ФАКТОР ПЕРЕРЕЗПОДІЛУ РОБОЧИХ МІСЦЬ У СВІТІ

У статті розкрито причини взаємозалежності ринків праці в різних країнах. Проаналізовано різницю між характером участі в міжнародному бізнесі розвинених країн та країн, що розвиваються. Наведено статистичні дані щодо втрати робочих місць в розвинених країнах та зростання кількості робочих місць у країнах, що розвиваються. Виявлено, що в основі зазначених процесів зазвичай лежить надмірний імпорт розвинених країн, в тому числі з причин офшорингу. Обґрунтовано шляхи врегулювання суперечливих інтересів розвинених країн та країн, що розвиваються в аспекті перерозподілу робочих місць у світі внаслідок ведення міжнародного бізнесу.

Ключові слова: міжнародний бізнес, міжнародна торгівля, ринок праці, робочі місця, зайнятість, експорт, імпорт, офшоринг, антіофшорна політика.

I. Актуальність проблеми. Забезпечення гідного рівня життя для населення будь-якої країни в першу чергу залежить від наявності в країні роботи для економічно активного населення, в другу чергу – від якості цієї роботи та рівня її сплачуваності. При цьому, зважаючи на глобалізацію світової економіки, нині ринок праці в різних країнах виявляється надзвичайно взаємозалежним, адже значну частку робочих місць забезпечують ті галузі, що приймають участь у міжнародному бізнесі. Однак розвинені країни, що надмірно захопилися процесом офшорингу як способом ведення міжнародного бізнесу, після кризи 2008 року зіштовхнулися із потребою вирішення проблеми нестачі робочих місць для власного населення. Особливо гострою ця проблема виявилась для США та країн ЄС.

II. Аналіз останніх наукових досліджень. Теорії ринку праці та зайнятості мають місце практично в кожній із шкіл економічної тео-